

AXBOROTLASHGAN JAMIYAT VA UNING ASOSIY XUSUSIYATLARI

*Ernazarov Alisher Ergashevich - alexchigatay1213@gmail.com
Jiyanboyev Diyorbek – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi*

Annotatsiya: Maqolada axborot jamiyati hodisasini nazariy jihatdan va amaliyotda tahlil qilishga bag'ishlangan. Zamonaviy texnologiyalarga alohida e'tibor qaratilmoqda, buning natijasida yangi turdagi ijtimoiy munosabatlarning paydo bo'lishi mumkin bo'ldi. Muallif ommaviy "muloqot modellari" evolyutsiyasini zamonaviy "virtual" modelgacha kuzatib boradi, uning doirasida "tarmoq jamiyati" Internet negizida vujudga kelgan. Maqolada nafaqat keng faktik ma'lumotlar, balki axborot jamiyatining tarixi, hozirgi holati va istiqbollari o'ldirishga oid turli nuqtai nazarlar ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: axborot jamiyati, "tarmoq jamiyati", virtual haqiqat. Virtual aloqa modeli, multimedia, gipermatn, Web.

Axborot jamiyati - bu ishchilarning aksariyati axborotni, ayniqsa uning eng yuqori shakli - bilimni ishlab chiqarish, saqlash, qayta ishlash va sotishda to'liq band bo'lgan (yoki hech bo'lmaganda qisman ishtirok etgan) jamiyat. Jamiyat va iqtisodiyot rivojlanishining ushbu bosqichi quyidagilar bilan tavsiflanadi:

Axborot jamiyati jamiyatning axborotlashtirishning yuqori darajasi va hayotning barcha jabhalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) keng foydalanish bilan ajralib turadigan jamiyat shaklidir.

Axborot jamiyatining asosiy xususiyatlari:

1. Axborotni tez tarqatish va foydalanish imkoniyati. AKTning paydo bo'lishi bilan odamlar Internet orqali deyarli bir zumda va dunyoning istalgan nuqtasidan ma'lumot olish imkoniyatiga ega bo'ldilar.

2. Aloqa aloqasi. Ijtimoiy tarmoqlar, elektron pochta, messenjerlar va boshqa aloqa vositalari odamlarga erkin muloqot qilish, axborot va fikr almashish imkonini beradi.

3. Raqamli iqtisodiyot. Axborot jamiyatida savdo, bank, ishlab chiqarish va boshqalar kabi turli sohalarda AKTdan foydalanishga asoslangan raqamli iqtisodiyot alohida ahamiyatga ega.

4. Axborot ko'nikmalarini rivojlantirish va ta'lim. Ko'proq odamlar axborot bilan ishlash qobiliyatiga, shuningdek, ma'lumotlarni tahlil qilish va sharhlash qobiliyatiga muhtoj. Shu sababli, axborot ko'nikmalari va raqamli savodxonlikni rivojlantirish ta'limning muhim maqsadlariga aylanadi.

5. Raqamli tengsizliklar. Axborot jamiyatida axborot resurslaridan foydalanish va AKTdan foydalanish imkoniyatlarida farqlar mavjud. Bu aholi guruhlari o'rtasida tengsizlikni keltirib chiqarishi va ijtimoiy bo'linishni kuchaytirishi mumkin.

6. Axborot xavfsizligini himoya qilish. AKTdan foydalanishning kuchayishi bilan axborotni kiberjinoyat va boshqa tahdidlardan himoya qilishni ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'lumotlarni saqlash va uzatish bilan bog'liq yangi xavf va muammolar paydo bo'lmoqda.

Axborot jamiyati iqtisodiyot, ta'lim, fan va ijtimoiy sohani rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Bu odamlar hayotini yaxshilash, mehnat samaradorligini oshirish va butun jamiyatni rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, axborot texnologiyalaridan foydalanish, ularning salomatlik va shaxsiy hayotga salbiy ta'siri, shuningdek, axborot resurslaridan foydalanishning notekis taqsimlanishi bilan bog'liq muammolar ham mavjud. Bunda quyidagi jarayonlar vujudga keladi:

- jamiyat hayotida axborot, bilim va axborot texnologiyalarining rolini oshirish;
- axborot texnologiyalari, aloqa va axborot mahsulotlari va xizmatlarini ishlab chiqarishda band bo'lganlar sonining ko'payishi, ularning yalpi ichki mahsulotdagi ulushining oshishi;
- telefoniya, radio, televidenie, internet, shuningdek, an'anaviy va elektron ommaviy axborot vositalaridan foydalangan holda jamiyatni axborotlashtirishning kuchayishi;

Axborot jamiyati quyidagilarni ta'minlaydigan global axborot makonini yaratishdir:

- odamlar o'rtasidagi samarali axborot o'zaro ta'siri;
- ularning global axborot resurslariga kirishi;
- ularning axborot mahsulotlari va xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish;
- elektron demokratiya, axborot iqtisodiyoti, elektron davlat, elektron hukumat, raqamli bozorlar, elektron ijtimoiy va iqtisodiy tarmoqlarni rivojlantirish.

Axborot - ijtimoiy, iqtisodiy tabiiy fanlarning, tafakkur ilmining taraqqiyoti natijasida yuzaga kelgan bilim va ma'lumotlar, kishilarning amaliy faoliyati davomida to'plagan tajribalari majmui demakdir. Inson axborot oqimi ichra yashar ekan, turli-tuman voqea, hodisalar va jarayonlarning bir - biriga aloqadorligini, o'zaro munosabati mohiyatini tahlil etish, mushohada va mulohaza qilib ko'rish, tabiyat va jamiyatning rivojlanish qonunlari qanday amal qilayotganligini anglab yetish maqsadida ko'pdan ko'p so'zlarga, dalil va raqamlarga murojaat qiladi. Axborot tufayli nazariyot amaliyot bilan birlashadi. Odamlarni ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy muammolarni hal etishga safarbar qilmoq uchun tegishli axborotlarni o'z vaqtida to'plab, qayta ishlab, muayyan bir tartibga solish va zudlik bilan kishilarga etkazish kerak bo'ladi. Buning uchun jamiyatni axborotlashtirish dasturini amalga oshirish va ilg'or axborot texnologiyasini joriy etish zarur.

Axborot jarayonlarining rivojlanish bosqichlari

Axborotlar texnologiyasi iqtisodiy masalalarni xal qilishda quyidagi asosiy jarayonlarni o'z ichiga oladi:

- Axborotni yig'ish va ro'yxatdan o'tkazish
- Axborotni uzatish
- Ma'lumotlarni kodlashtirish
- Ma'lumotlarni saqlash va izlash
- Iqtisodiy axborotlarni qayta ishlash
- Axborotni chop etish va axborotdan foydalanish
- Qaror qabul qilish va boshqaruv ta'sirini ishlab chiqish

Axborot texnologiyasi tushunchasi ma'lumotlarni tayyorlash, qayta ishlash va foydalanish usullarini hamda turli xil hisoblash texnikasi vositalarini o'zida mujassamlashtiradi. Shu sababli ham, axborot texnologiyasi ma'lumotlarni saqlash, ishlash va uzatish kabi jarayonlarni texnik vositalar yordamida bajaradigan tizim sifatida o'rganiladi. Jamiyat rivojlanishining turli bosqichlarida axborot texnologiyasi odamlar, injenerlar, davlatlar o'rtasida ma'lumot almashuvini ta'minlanadi hamda axborotlarni qayd etish, saqlash, ishlash va uzatish tizimining imkoniyatlarini aks ettiradi. Inson har doim axborot texnologiyasidan foydalanadi. Texnika sohasidagi uchta yutuq hozirgi zamon axborot texnologiyasining asosini tashkil qiladi.

1. Axborotlarni yig'uvchi yangi vositalarning yaratilishi;
2. Aloqa vositalarining rivojlantirilishi;
3. Kompyuter orqali axborotlarni avtomatlashtirgan holda qayta ishlashning yo'lga qo'yilishi.

Umuman olganda, zamonaviy axborot texnologiyasi axborot jarayonlarini avtomatlashtirishga asos soladi. Ba'zi axborot texnologiyalari o'z tarixiga ega, boshqalari esa nisbatan yaqindagina paydo bo'ldi. Axborot vositalari yordamida har bir insonning butun insoniyat axborot resurslaridan foydalanish imkoniyatlari amalga oshiriladi. Jamiyatning boshqarishning va atrof muhitga ta'sir etishini insoniy tamoyillari amalga oshiriladi.

Axborotlashgan jamiyatning ijobiy xolatlari bilan birga xavfli tomonlari ham mavjud:

- ✓ Jamiyatga ommaviy axborot vositalarining tobora ko'proq ta'sir o'tkazishi.
- ✓ Axborot texnologiyalari insonlar va tashkilotlarni shaxsiy hayotini buzib yuborishi mumkin.
- ✓ Sifatli va ishonchli axborotlarni ajratib olish muammosi mavjud.
- ✓ Ko'pgina odamlarga axborotlashgan jamiyat muhitiga moslashuv qiyin bo'ladi.
- ✓ Axborot texnologiyasini yaratuvchilar bilan is'temolchilar o'rtasida katta farq vujudga kelish xafi mavjud.

Shunday qilib, axborot jamiyatini infratuzilma, ishlab chiqarish va bilimlarda axborot texnologiyalari asosida qurilgan, aholi turmush sifati va darajasi axborotdan

foydalanish bilan belgilanadigan jamiyat sifatida ta'riflash mumkin. Bu jarayonda axborot jamiyatining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- yagona axborot-kommunikatsiya makonini shakllantirish;
- istiqbolli axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanishga asoslangan yangi texnologik tuzilmalarni shakllantirish va iqtisodiyotda keyinchalik hukmronlik qilish;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yaratish va rivojlantirish. tabiiy bozor resurslari, mehnat, kapital va mehnat resurslaridan tashqari ishlab chiqarish omillari sifatida axborot va bilim bozori;
- ijtimoiy ishlab chiqarish tizimida axborot-kommunikatsiya infratuzilmasi rolini oshirish - ta'lim, fan, texnika va madaniyatni rivojlantirish imkoniyatlarini oshirish, xalqaro axborot almashinuvini rivojlantirish;
- mehnat xizmatlarining eng muhim belgilari sifatida professionallik, malaka va ijodkorlik rolini oshirish
- fuqarolarning axborotni erkin olish, tarqatish va undan foydalanish huquqlarini ta'minlashning samarali tizimini yaratish, demokratik rivojlanish.

Foydalanilgan adabiyotlar va internet manbaalari:

1. Маланьин, А. В. Информационное общество / А. В. Маланьин. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2010. — № 9 (20). — С. 136-138. — URL: <https://moluch.ru/archive/20/2025/> (дата обращения: 14.12.2023).
2. Ernazarov A.E. [Specific features of training](#). International Journal on Integrated Education. DOI: <https://doi.org/10.31149/ijie.v3i5.375>. Volume 3, Issue V, May 2020. pp.30-34.
3. Ernazarov A.E. [Clarification of the purpose and design of the training sessions](#). World Scientific News, Scientific Publishing House „DARWIN». WSN 80 (2017) 101-115.
4. Ernazarov A.E. Features of defining goals and objectives in training. Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations.
5. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE
6. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47409807>
7. <https://www.imemo.ru/publications/periodical/meimo/archive/2010/9/contemporary-society-and-mass-media/information-society-theory-and-practice>
8. <https://moluch.ru/archive/20/2025/>
9. https://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnoe-obschestvo-k-analizu-ponyatiya_file:///C:/Users/SALOM/Downloads/informatsionnoe-obschestvo-kak-novoe-obschestvo.pdf